

POLEMIKE

PROTAGONISTI SOCIALNE GEOGRAFIJE: SLOVENSKA POMLAD

AVTOR

dr. Anton Gosar

Vrtnarska pot 13, SI – 1370 Logatec, Slovenija

anton.gosar@fhs.upr.si

DOI: 10.3986/GV93204

UDK: 911.3:910.1(497.4)»1970/2000«

COBISS: 1.02

IZVLEČEK

Protagonisti socialne geografije: slovenska pomlad

Socialna geografija, ki pri obravnavi kulturne pokrajine v ospredje postavlja človeka in interes skupnosti, je bila deležna obilo internih kritik in priznanj. Kresala so se strokovna mnenja, ki so zadevala teorijo in metodologijo socialne geografije, v kateri pa pripadniki zadnjih dveh generacij geografov niso sodelovali. Izpostaviti velja, da so bili sodelavci nekdanjega Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani z uporabo socialnogeografskih metod, za svoje delo deležni priznanj domače in tuje javnosti. Iz zabeležk v strokovnih periodikah je mogoče razbrati, da je omenjeni inštitut med letoma 1970 in 2000 (so)organiziral 13 posvetov z mednarodno udeležbo in, da je 16 sodelavcev inštituta dalj časa predavalo/raziskovalo na tujih univerzah. Iz virov povzemamo tudi, da so v tem obdobju slovenski geografi poročali na kar 104 konferencah v tujini in objavili 324 člankov v uglednih mednarodnih strokovnih revijah oziroma monografijah. Registriranih je bilo 44 gostovanj predavateljev iz tujine in spremljanje 25 ekskurzij študentov iz tujih univerzitetnih središč pri nas; vzpostavljeni so bili tesni stiki s kolegi iz nemških, avstrijskih, italijanskih in ameriških univerz. V tem in soslednem obdobju 21. stoletja je slovenska geografija ponotranjila socialnogeografsko teorijo, izkazala pa se je tudi pri uveljavljanju slovenske znanosti in prepoznavanju Slovenije kot suverene države. S prepletom socialne, etnične in političnogeografske raziskovalne vneme, ki je dajala prednost raziskavam v obmejnih in marginalnih območjih, je slovenska socialna geografija v mednarodni skupnosti beležila poseben status (in naziv). Navkljub ukinitvi inštituta leta 2002 socialnogeografska misel še živi v številnih vsebinsko pestrih raziskavah, ki vključujejo tudi sodobne metodološke pristope.

KLJUČNE BESEDE

socialna geografija, zgodovina geografije, Slovenija

ABSTRACT

The protagonists of social geography: the Slovenian spring

Social geography, which puts people and group interest at the forefront when dealing with the cultural landscape, has received a lot of internal criticism, but within the former Institute of Geography of the University of Ljubljana, led by Vladimir Klemenčič, it researched and recorded successes. Between 1970 and 2000, 13 conferences with international participation were organised in Slovenia, Slovene geographers reported at 93 conferences abroad, 16 associates lectured/researched at foreign universities for a longer period of time, 25 student excursions and 44 guest lectures were registered. At the same time, during this period, geographers published 324 articles in foreign professional journals and monographs and established close contacts with 50 colleagues, mainly from Germany, Austria, Italy, France, United Kingdom and North America (United

States and Canada). Social geography has proved itself in the promotion of Slovene science internationally as Slovenia became a sovereign nation-state in 1991. With a mix of social-, ethnic- and political-geographical research that favoured research in border and marginal areas, it has achieved a special status in the international professional community. Often, in particular in East/Central Europe, it has been called »The Slovenian School of Social Geography«. Despite of the closing of the Institute of Geography of the University of Ljubljana in 2002 the leading institution of socio-geographical research, socio-geographical thought still lives on in many partial research projects, which, in addition, include contemporary methodological approaches.

KEY WORDS

social geography, history of geography, Slovenia

Uredništvo je prispevek prejelo 3. junija 2021.

1 Uvod

V primerjavi z geografskimi ustanovami v drugih republikah nekdanje Jugoslavije (do leta 1991) in celo ob primerjanju s sosednjimi državami, slovenski geografi nikoli nismo bili družbeno prezrti ali finančno depriviligirani. Prej nasprotno! Ivan Gams leta 1983 navaja, da je raziskovalno (v okviru visokošolskih in raziskovalnih ustanov) delovalo 43 diplomiranih geografov in, da je bilo v državnih ustanovah (brez učiteljev v osnovnih in srednjih šolah) zaposlenih še 63 diplomiranih geografov, »... kjer so pridobljeno geografsko znanje znali praktično uporabljati« (Gams 1983). Obseg oziroma število znanstvenoraziskovalnih objav v strokovnih revijah doma in v tujini so nam mnogi zavidali. Vladimir Klemenčič deset let pozneje izpostavlja, da je k prepoznavnosti slovenske geografije prispevalo tudi dejstvo, da smo med letoma 1989 in 1994 v tujejezičnih strokovnih revijah objavili kar 154 prispevkov (Dolgan-Petrič 1994). Medtem, ko so naravnogeografske in regionalnogeografske študije praviloma nastajale na Inštitutu za raziskovanje krasa in na Geografskem inštitutu Slovenske akademija znanosti in umetnosti (1946–1976) oziroma kasneje Geografskem inštitutu Antona Melika (GIAM; Perko in Zorn 2016) pri Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU), se je pedagoška dejavnost in pestro raziskovanje najprej odvijalo v okviru Geografskega inštituta univerze, ki se je leta 1961 preoblikoval v Oddelek za geografijo in v Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani (1961–2002). Vodenje slednjega je prevzel Vladimir Klemenčič, tretji takrat habilitirani univerzitetni profesor; ob Antonu Meliku in Svetozarju Ilešiču. Klemenčič je izkazoval naklonjenost socialnogeografski teoriji in metodologiji ter terenskemu delu. Z ukinitvijo delovanja Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani leta 2002 je socialnogeografsko raziskovanje in objavljanje izgubilo pomemben vzvod, ki je zagotavljal učinkovito institucionalno podporo stroki.

Bogato raziskovalno delo v Socialistični republiki Sloveniji (SRS) in kasneje v samostojni Sloveniji je zahtevalo ustrezno materialno podstat, ki so jo v primeru omenjenega inštituta, na podlagi posamičnih projektov, zagotavljali predvsem Sklad Borisa Kidriča in finančni viri pri Socialistični zvezi delavskega ljudstva (SZDL) ter univerza. Vlogo podpornika socialnogeografskih projektov so po osamosvojitvi Slovenije prevzela ustrezna ministrstva oziroma državne agencije. Po vstopu Slovenije v Evropsko zvezo (EU) nudijo bruseljski skladi in druge transnacionalne ustanove obilo možnosti za geografsko raziskovanje (Urbanc 2017).

Leta 1990, tik pred razpadom socialistične Jugoslavije, je v Sloveniji izhajalo šest rednih geografskih publikacij: *Geografski vestnik*, *Geografski zbornik/Acta geographica*, *Geografski obzornik*, *Geographica Slovenica*, *Geographica Yugoslavica* in *Dela*. Obe z regionalnogeografskima imenoma v naslovu sta sčasoma ugasnili. Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je v letu osamosvojitve zagledala še luč sveta še revija *Geografija v šoli* (zdaj je izdajatelj Zavod Republike Slovenije za šolstvo). Trenutno je število revij in knjižnih zbirk še številnejše: na GIAM-u so matične *Acta geographica Slovenica/Geografski zbornik* (60 letnikov od leta 1952), *Geografija Slovenije* (36 izdaj od leta 1999), *Georitem* (32 izdaj od leta 2007), *GIS v Sloveniji* (15 izdaj od leta 1992), *Regionalni razvoj* (8 izdaj od leta 2007), *Naravne nesreče* (5 izdaj od leta 2010), *CAPACities* (5 izdaj od leta 2010); na Oddelku za geografijo v Ljubljani so matične publikacije *Dela* (54 števil od leta 1985), *Geomix* (28 letnikov od leta 1994), *GeograFF* (24 izdaj od leta 2008), *E-geograf* (12 izdaj od leta 2010), *Geografska širina* – novičnik (12 števil od leta 2018); Zveza geografov Slovenije je matična ustanova za *Geografski vestnik* (93 letnikov od leta 1925) in *Geografski obzornik* (67 letnikov od leta 1954). Mariborski (štajerski in prekmurski) geografi so z raziskavami oziroma deli prvotno bogatili ljubljanski Inštitut za geografijo. Z ustanovitvijo Oddelka za geografijo na mariborski Pedagoški fakultete leta 1985 in s selitvijo 20 let kasneje na Filozofsko fakulteto Univerze v Mariboru ter pričetkom izhajanja *Revije za geografijo* (15 letnikov od leta 2006), se je oblikovalo novo središče geografske misli. Geografi na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem (od leta 2002) so objavljali v reviji *Annales*, interdisciplinarni reviji koprskega Znanstveno-raziskovalnega središča (ZRS). Po izločitvi le-tega iz univerzitetnih struktur (leta 2016) se je objavljanje preselilo predvsem v *Geografski vestnik*.

Podobno kot v prvem delu analize in razmišljanja o socialni geografiji v Sloveniji (Gosar 2021) bomo tudi tokrat vsebino za pričujoči prispevek črpali predvsem v *Geografskem vestniku* in *Delih*. Zgodovinska distanca omogoča avtorju opozoriti na:

- 1) srž razprav, ki so problematizirale socialnogeografska teoretična izhodišča in metode,
- 2) se osredotočati na dosežke/uspehe družbene/socialne geografije ob koncu preteklega stoletja in
- 3) razpravo skleniti z bežno analizo polpreteklih in aktualnih tovrstnih raziskav in mednarodnih povezav.

Avtorju se zdi v uvodu umestno opozoriti na pomanjkljivosti, ki jih bo bralec zaznal v obravnavanih vsebinah:

- 1) kritiška razprava o socialni geografiji in pregled sodobne tovrstne aktivnosti (2000–2020) črpata izključno iz objav v omejenem številu strokovnih revij;
- 2) odmevnost socialne geografije temelji le na (nekonistentnem) arhiviranju na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani in Inštitutu za geografijo Univerze ter osebni evidenci avtorja in ne vključuje sorodnih aktivnosti izvedenih na GIAM-u, v Zvezi geografov Slovenije in na oddelkih za geografijo v Mariboru in Kopru;
- 3) daljša odsotnost v tujini in občasna angažiranost avtorja izven geografskih okolij, so lahko vzrok za spregled omembe vrednih družbeno-geografskih objav, posvetov in drugih aktivnosti geografov v polpreteklem obdobju.

Poraja se torej tudi misel, da je pričujoči zapis o nekem zgodovinskem obdobju v slovenski geografiji bolj »škrbina«, za katero avtor upa, da jo bo bralstvo popravilo oziroma zapolnilo.

ANTON GOSAR

Slika 1: Sodelavci Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani na obisku pri kolegh Alpsko-jadranske univerze v Celovcu. Z leve proti desni: Vladimir Klemenčič, Igor Vrišer, Matjaž Jeršič, Mirko Pak in gostitelj Martin Seger, predstojnik Inštituta za geografijo celovške univerze.

2 Slovenska socialna geografija ob prehodu v novo tisočletje

2.1 Strokovna razhajanja

Ilešičevo razmišljanje o položaju socialne geografije v sklopu geografske znanosti med letoma 1969 in 1979 je spodbudilo razprave o prihodnosti geografije (glej Gosar 2021). Njegovo nezadovoljstvo z usmeritvijo slovenske/jugoslovanske geografije, še posebej z agresivnim vdorom avstrijsko-nemške socialno-geografske misli vanjo, je pospešilo opredeljevanje zanjo ali proti njej. Za Ilešičem sta zavzela stališči fizični geograf/krasoslovec **Ivan Gams** (1923–2014; slika 2) in raziskovalec urbane pokrajine Mirko Pak. Gams se v članku *Univerzalna ali nacionalna geografija* zavzema za spoštljivo komunikacijo med zagovorniki ene, druge ali tretje geografske smeri ter izpostavlja dejstvo, da se nekaterih strokovnih področij slovenska geografija v preteklosti ni poglobljeno lotila in da je zato prav, da se posameznim vejam geografije daje možnost, da se razvijajo. Meni tudi, da naj specifične, parcialne raziskave vodijo h končnemu regionalnogeografskemu cilju in da je »... dobro znanstveno delo, ki ga je napisal geograf iz obrobnege znanstvenega področja ... več vredno kot slabo a »čisto« geografsko delo, ker nas družba sodi po kakovosti dela in ne po uvrščenosti k tej ali oni panogi« (Gams 1970, 112). Ob priložnosti 60. obletnice Geografskega društva Slovenije je Gams opozoril na dejstvo, da druge stroke posegajo na naše delovno področje ter nas prehitvejo z ugotovitvami o vplivu narave na človeka in obratno, zato je razumljivo, da (tudi) geografija vedno intenzivneje uporablja njihove metode. S tem, meni Gams, se pogosto zanemari tradicionalni geografski pristop. S produkcijo študij, ki obravnavajo namišljene probleme, smo zašli, pravi, v neke vrste »elaboratomijo«. Navkljub temu meni, da je zaradi kakovostnih predstavitev na mednarodnih kongresih slovenska geografija cenjena tako med jugoslovanskimi kot kolegi v tujini (Gams 1983).

Posredno se je zagovora socialne geografije lotil **Mirko Pak** (sliki 1 in 4). Ob pomoči študenta geografije Gojmira Bervarja (kasneje uglednega novinarja) se je v daljšem članku zavzel za socialno geografijo kot pomembnega gradnika za razumevanje ne le podeželske (kar je bil Ilešičev osrednji očitek socialnim geografom), temveč tudi mestne pokrajine. Pravi, da smo se v Jugoslaviji izogibali proučevanju socialne diferenciacije v mestih in posledično ne znamo razložiti urbano podobo, tj. sodobno funkcijo

Slika 2: Ivan Gams (desno) in Darko Ogrin na prvem slovenskem geomorfološkem posvetu leta 2005 v Gorenju pri Zrečah.

in izgled mesta oziroma njih četrti, ki so rezultat različnih dejavnikov, predvsem migracij, industrializacije in posledično urbanizacije (Pak in Bervar 1971). Bolj neposredno je besedo v bran socialni geografiji zastavil deset let kasneje. V članku *Nekaj misli o položaju v slovenski geografiji* trdi, da je slovenska geografija iz morfološkega vstopila v funkcionalni in procesološki način razumevanje pokrajin/regij, s čimer se je vključila v tokove geografske znanosti po svetu. Posebno vrednoto vidi Pak v dejstvu, da se je lotila proučevanja podeželske pokrajine in tem raziskavam dodala »... socialno populacijske probleme, pod vplivom katerih so se vršile najmočnejše spremembe v zunanji podobi našega podeželja« (Pak 1981, 75). V preteklosti je, po njegovem mnenju, geografija deklarativno in enostransko obravnavala odnose med naravo in družbo ter poudarjala le vlogo naravnih zakonov (geografski materializem) oziroma se je le-te obravnavalo le iz gospodarskega vidika oziroma (le) s koristmi za družbo (geografski indeterminizem). Socialnogeografski pristop je znanstvenoraziskovalnemu delu dodal novo širino, ki so ji prisluhnili tudi v fizični geografiji, »... najbolj pri proučevanju varstva okolja in njegove valorizacije ter naravnih katastrof« (Pak 1981, 77). Geografija je upravičeno ponosna na svoje nekaj več-desetletno delovanje, meni Pak, saj se je v svetovnem pogledu uveljavila kot »slovenska šola« socialne geografije (s poudarkom na proučevanju podeželja) (Pak 1981).

K razpravi se je od starejših geografov oglasil še **Darko Radinja** (1927–2016; slika 3). Razmišlja o kompleksnosti, ki bi morala biti pri obravnavi geografskega okolja mnogo več kot le skupek parcialnih raziskav, zlepljenih v neko celoto. Meni, da je mogoče ločiti med tremi vrstami »kompleksnosti«: enostavni, bipolarni in regionalnogeografski. Slednja je v znanosti edinstvena; »problemko geografijo«, ki osvetljuje le eno plat prostorske stvarnosti in zanemarija regionalnogeografski kontekst, Radinja izrecno zavrača. Družbenogeografske raziskave postajajo, ko zanikajo odvisnost človeške družbe od narave, antropocentrične in izgubljajo svojo, v geografiji specifično izrazno moč (Radinja 1977). V nasprotju z njim je v slovenskih medijih usmeritev slovenske in svetovne socialne geografije podprlo več

ARHIV ODDELKA ZA GEOGRAFIJO FILOZOFSKE FAKULTETE UNIVERZE V LJUBLJANI

Slika 3: Dušan Plut (levo) in Darko Radinja na mednarodnem posvetu o geografskem okolju na ljubljanskem Oddelku za geografijo ob 70-letnici študija geografije v Ljubljani.

jugoslovanskih in tujih geografov. Med njimi **Ivan Crkvenčič** (1923–2011) s člankom *Socialno-geografski aspekti transformacije naših agrarnih področja* (Socialnogeografski vidiki preobrazbe naših podeželskih pokrajin) (Crkvenčič 1977) in s prevodom Ruppertove knjige/učbenika *Socialne geografija v hrvaščino* (Ruppert in sodelavci 1981). Podporo socialni geografiji je s člankom *On the Synthesis in Modern Geography* (O sintezi v sodobni geografiji) izrazil tudi Poljak **Jerzy Kostrowicki** (1918–2002) (Kostrowicki 1977). Vendar to kritikov videnja pokrajine skozi socialno-geografska očala ni prepričalo. Iz današnje perspektive je zanimivo, kako zelo je bila takrat nekaterim vidnim geografom za vzor geografija in razmišljanje o njej v Sovjetski zvezi. Ilesič jo je predstavil v člankih *Za regionalno kompleksnost v geografski teoriji in praksi* (Ilesič 1973) in v *Načelnih razglabljanjih o geografiji v socialistični Evropi* (Ilesič 1974), Vrišer pa v člankih *Geografija in sodobnost* (Vrišer 1983) in *Geografska veda v preteklosti, sedanosti, prihodnosti*, ki povzema misli iz knjige J. G. Sauškina (Vrišer 1982). S tem pisec pričujočega članka noče degradirati razprav o »pravi poti geografije« – denimo Anučina, Sauškina ali Preobraženskega, a v objavah slovenskih avtorjev bi lahko pričakovali več ideološke uravnoteženosti, na primer z enakovredno sugestibilno analizo razmišljanj o delih sodobnikov Britanca Petra Haggeta in Rona Johnstona, Francozov Jean Gottmanna in Paula Clavala, Šveda Thorstena Hägerstranda, Američanov Richarda Harthshorna in Briana Berryja, ali iz zgodovinske perspektive J. H. von Thüнена in Nemca Walterja Christallerja. Pozitivno opredeljevanje do socialističnih okvirov znanosti je **Igor Vrišer** (1930–2013) v kasnejših zapisih opustil (na primer v člankih *Geografija – humanistična veda* (Vrišer 1986), *Aplikacija geografije za družbene potrebe* (Vrišer 1990) in v razpravi o vedenjski geografiji (Vrišer 1984)). V članku *Geografske dileme* pa se je ponovno kritično opredelil do socialne geografije (Vrišer 2007). Omenjeni zapis je bil deležen ostrega odmeva tudi takrat že upokojenega kolega Vladimirja Klemenčiča, v katerega razpravo je, v želji po omilitvi »geografskih strasti«, posegel celo takratni urednik Geografskega vestnika (Klemenčič 2009a). Vrišer namreč v analizi slovenske geografije za preteklo 40-letno obdobje hvali prednostno tiste dosežke geografije, ki so nastali na Geografskem inštitutu Antona Melika. Predvsem ga razveseljuje dejstvo, da se je s knjižnimi deli, kot so: (1) *Geografski atlas Slovenije* (Fridl in sodelavci 1998), (2) *Geografija Slovenije* (Gams in Vrišer 1998) in (3) z monografijo *Slovenija – pokrajine in ljudje* (Perko in Orožen Adamič 1998), končno uresničila želja Svetozarja Ilesiča po vse-slovenskih sinteznih delih. Izostala je navedba še nekaterih pomembnih knjižnih izdaj, na primer evropsko nagrajene knjige *Slovenija – turistični vodnik* (Krušič 1995), h kateri sta večino besedila prispevala geografa Matjaž Jeršič in Anton Gosar, kar negira njegovo trditev čes, da »... so geografski izsledki le v manjšem obsegu ... zanimivi in uporabni za praktično življenje« (Vrišer 2007, 79). Pomanjkljivosti Vrišer vidi predvsem v »... drobljenju geografije na panoge in v obravnavi le nekaterih pojavov in izbranih sestavin.« Seveda tudi on, tako kot Ilesič, pogrša »definicijo geografije«, pri čemer oporeka predvsem pristopu »... da je pač geografija vse tisto, kar počno geografi« in svetuje, da se geografija končno posveti »matematizaciji in eksaktnim meritvam« in ne le površnemu opisu pojavov brez statistične in korelacijske podlage (Vrišer 2007, 80).

Vladimirja Klemenčiča (1926–2013; slike 1, 4 in 5) je v Vrišerjevem zapisu zmotilo, da v izrečeni pohvali za preteklo 40-letno dejavnost slovenskih geografov ni namenil pohvale tudi tistemu geografskemu delu, ki se je oblikoval na Inštitutu za geografijo Univerze v Ljubljani. Študije, ki so tam nastajale, so bile deležne nacionalnih in mednarodnih pohval. Klemenčič trdi, da je socialna geografija, ki je imela domicil na omenjenem inštitutu, veliko prispevala k prepoznavnosti Slovenije – toda ne toliko preko slovenskih, sicer hvalevrednih regionalnogeografskih monografij, temveč s tujejezičnimi objavami v uglednih strokovnih revijah in nastopih geografov na mednarodnih posvetih. Klemenčič tudi meni, da je doba »avtoritet«, ki so samovšečno izpostavljale regionalnogeografski pristop v stroki kot edino pravi, že zdavnaj minil. Za opredelitev sodobnega pokrajinskega izraza, pravi Klemenčič, je »procesiološko-problemsko« izhodišče, ki temelji na terenskem delu, relevantnejše. S tem izrazom označuje Klemenčič tudi »... četrto obdobje geografske misli, ki bi naj sledilo kozmonavtski [opomba avtorja »kozmografski«], morfološki in funkcionalni (t.j. »münchenski šoli socialne geografije«) razvojni fazi« (Klemenčič 2009a, 88). Nasploh se je Klemenčič s pisnimi prispevki pozno in redko odzival na kritiko

socialne geografije. Bolj se mu je zdelo pomembno v Geografskem vestniku redno poročati o projektih in uspešnem delu inštituta. Šele 10 let po Ilesičevem nastopu na mariborskem zborovanju geografov (Ilesič 1979) in 20 let za »Omišem« (glej Gosar 2021), je v članku *Med antropogeografijo in socialno geografijo na ljubljanski univerzi* posredno odgovoril na kritike. Upravičenost svojega pogleda na geografijo je utemeljeval s tem, da že bežen pregled opisov regij, pokrajin in držav v strokovni ter poljudni literaturi dokazuje, da so le-te v svojem izrazju (tudi/predvsem) učinek človekovega bivanja in dela. V omenjeni razpravi pripisuje prve ugotovitve o agrarni prenaseljenosti in preobrazbi slovenskega podeželja prav Ilesiču, saj je prav on, pravi, s svojimi poglobljenimi raziskavami podeželja, vnesel antropo-socialni pristop v geografijo. Klemenčič nadaljuje, da je spreminjajoča se struktura prebivalstva povzročala »... *ponekod v Jugoslaviji ... razkroj kulturne pokrajine ...*, ki je prepuščena eroziji, ogozdovanju ...« in splošni degradaciji (Klemenčič 1989, 24) ter zato meni, da je študij socialnih skupin in njihovih motivov (na primer opuščanje kmetovanja, migriranje v mesta) pomemben dejavnik geografske analize in sklepanja o trenutnem izgledu ter bodoči podobi naših pokrajin. Svoje razmišljanje sklene z mislijo, da je »... *na znanstveno-raziskovalnem področju geografija prav gotovo učinkovita s svojim socialno-geografskim, vzročno-posledičnim in problemskim konceptom, saj jo le-ta vodi v interdisciplinarnost in ponovno pridobitev vodilnega mesta med prostorskimi vedami ...*« (Klemenčič 1989, 27). Dve leti kasneje je v potrditev svojih razmišljanj analiziral demografsko podobo katastrskih občin Slovenije in v študiji prepoznal tri tipe območij: območja praznjenja, prehodna območja in območja urbanizacije (Klemenčič 1991). Z omenjeno študijo na neki način zavrača očitke kolega Vrišerja, ki v geografiji pogreša »matematizacijo«. Vladimir Klemenčič se je kasneje z daljšim zapisom opredelil do socialne geografije tudi v reviji *Dela* takoj za tem, ko so mu ob 70-letnici posvetili 12. številko (Klemenčič 1997). V članku iz leta 2009, štiri leta pred slovesom, pa izpostavlja osebe in dela, ki so slovensko socialno geografijo utrdili in jo ponesli v svet. Obenem ponovno zanika tezo, da naj bi bil rezultat vsakega geografskega dela kompleksen, sintetičen. Skladno s tem zavrača pomisleke kolegov v zvezi s specializacijo oziroma drobljenjem geografije na panoge (na primer socialno geografijo), »... *saj 'logika' narekuje, da le iz analize, povezane s specializacijo, lahko nastane dobra sinteza*« (Klemenčič 2009b, 22). V tem prispevku opozarja, da med geografi različnih generacij in okolij žal izostaja strokovna usklajenost; do nje obdobjo prihaja le ob večjih, nacionalnih projektih oziroma predstavitvi dosežkov slovenske znanosti v tujini (Klemenčič 2009b).

V srž kritiške geografske tradicije sta se med geografi tretje generacije podala le **Dušan Plut** (slika 3) in Marijan M. Klemenčič. V kontekstu tega prispevka pritegne pozornost Plutova razprava *Znanstveni in metodološki okoljski izzivi geografije 21. stoletja* (Plut 2010). Uvodoma navaja avtorje, ki ne posvečajo pozornosti regionalni geografiji, saj obravnavajo vsebine fizične in družbene geografije združeno, v okviru koncepta trajnostnosti/sonaravnosti, kot jo opredeljuje »okoljska geografija« (*environmental geography*). Tak znanstveni pristop pravi, je ključna sestavina post-strukturalistične geografije, ko prostor ne obravnavamo več (le) kot zloženko struktur, temveč ga pojmuje kot preplet množice dejavnikov. V nadaljevanju Plut priznava, da »... *vsí geografi niso zadovoljni s poroko fizične in družbene geografije ...*« (Plut 2010, 76), a doda, bo treba sprevideti, da ton/podobo/izrazje vsake pokrajine daje prav prepletenost naravnih in družbenih procesov v njej. Meni, da se moramo zahvaliti socialni geografiji, ki je ob kvantitativni dodobra razvila tudi kvalitativno metodologijo, ki meri percepcijo in reakcije prebivalcev do procesov v pokrajini in, dodaja, da različni socialnogeografski filtri v veliki meri vplivajo na različno dojetje okolja. Kot primer dobre, sodobne strokovne prakse navaja študijo o ranljivosti okolja, ki »*upoštevava dvoplastno razumevanje ranljivosti okolja kot skupne pokrajinske rezultante obremenjenosti določene pokrajinskoekološke enote*« (Špes in sodelavci 2002). S takim pristopom, pravi, bi presegli razprtije, ko fizični geografi družbenim, zaradi manj kvantitativnih in premalo pozitivističnih pristopov, očitajo »neznanstvenost«, le-ti pa, nasprotno odgovarjajo, da fizični geografi »... *s pretirano uporabo številok zgolj zakrivajo slabo poznavanje ali celo zanikanje vse večjega pomena družbenih procesov*« na zatečene sestavine pokrajine (Plut 2010, 77). Plut zaključuje z mislijo, da bi morala geografija bolj upoštevati antropogene učinke, predvsem posege kapitalistične ekonomije v prostor in znati napovedovati sosledne geografske procese. Znanstveno korektne razprave se pri tem ne bi smele izogibati političnim, moralnim ali etičnim

opredelitvam, kot so na primer: trajna količinska gospodarska rast, naraščajoče socialne razlike, jedrska energija. Ob spremljanju Plutove bibliografije se zdi, da je omenjeni prispevek nadgradnja predhodnih dveh: *Usmeritev geografije v luči pozitivizma* (Plut 1982) ter *Geografija in humana ekologija* (Plut 1986). Prvoomenjenega, v katerem sooča Ilešičeva in svoja strokovna stališča, je oblikoval za razpravo na posvetu Marksističnega centra Filozofskega fakultete in PZE (Pedagoško-znanstvene enote) za geografijo. V njem ugotavlja, da socialna geografija zaznava obstoj socialnih slojev (v kapitalistični družbi!) in opozarja na notranja nasprotja v družbi, ki se odražajo v podobi kulturne pokrajine. In nadaljuje, da »... *zapletene realnosti družbenega življenja in učinkov v pokrajini pa ne moremo tolmačiti zgolj kot aktivnosti posameznika ali socialne skupine. Nasprotno, družbeni zakoni vplivajo na obnašanje, aktivnosti posameznika in socialnih slojev, ne glede na to, ali se ti zavedajo stvarnih motivov, ki jih usmerjajo v določene akcije, ali ne ...*«. Poleg tega pravi, »... *da je socialna geografija utrla pot z dialektičnega vidika neobhodnemu procesološkemu proučevanju družbe ...*« (Plut 1982, 103). V razmišljanju iz leta 1986 nadalje ugotavlja, da »... *geografija (v primerjavi z ekologijo) v svojem razvoju ni našla pravega ravnovesja med (sicer potrebno) specializacijo in generalizacijo ter sintetizacijo znanstveno-raziskovalnih spoznanj*« (Plut 1986, 91). Tudi prevlada indukcije in analize, ob hkratnem zanemarjanju sinteze in dedukcije ter pozitivistično zasnovano razglašanje geografske empirije za edini temelj razvoja geografske znanosti, po njegovem ogroža prihodnost stroke. Izhod iz krize vidi Plut v »... *soočanju s teorijo sistemov, ki lahko okrepi avtohtoni, morfometrični, prostorski oziroma holistični model geografskega proučevanja*« (Plut 1986, 93).

Marijan M. Klemenčič v svojih razmišljanjih išče poti iz zagate, ki je geografijo kot znanstveno disciplino privedla v »slepo ulico«, ko »... *klasična regionalna geografija verjetno težko zadosti osnovnim zahtevam znanstvenega proučevanja ...*« (Klemenčič 1987, 38), obenem pa specializacija v geografiji, vključno s socialno geografijo, pospešeno drobi izraznost in pomen geografije kot integrativne znanstvene vede. Drzno trdi, da je treba klasično regionalno geografijo ukiniti ali pa jo posodobiti. Izhod iz krize vidi v sprejemanju relativno novih metodoloških izhodišč kot sta sistemska teorija in teorija kaosa. Sistemska teorija s svojim celovitim pristopom nudi možnost »... *za trdnejšo opredelitev*

ANTON GOSAR

Slika 4: Mednarodni posvet »Geografija turizma in prostorsko načrtovanje« v Ljubljani leta 1976 (iz leve proti desni: Anton Gosar, Matjaž Jeršič, Mirko Pak, Vladimir Klemenčič in Marjan Žagar).

predmeta proučevanja in poglobljanje spoznanj o geografskem okolju (sistemu) ter za zmanjšanje razlik med geografskimi disciplinami in za ponovno uveljavitev regionalne geografije ali vsaj regionalnega koncepta» (Klemenčič 1987, 38). Klemenčič trdi, da smo geografi v veliki zadregi, ko je treba sintetizirati spoznanja delnih raziskav, ki jih običajno predstavljamo na zborovanjih slovenskih geografov, saj še vedno »... ostajamo na »seštevalnem« načinu predstavljanja pokrajinskih elementov« (Klemenčič 1987, 39). Obenem meni, da se tudi socialna geografija osredotoča le na proučevanje preprostih vzročno-posledičnih odnosov, da pa je v sodobnem svetu vedno več »... zapletenih procesov, ki jih znanost do sedaj ni obravnavala in se na zunaj odražajo kot nered« (Klemenčič 1992, 153). Nepričakovana politična odločitev, podjetniška dejavnost ali razmere na finančnih trgih lahko privedejo do nepredvidljivih izidov, so izven nadzora ali pa so v nasprotju s pričakovanji, kot jih na primer hudomušno navajamo v prispevku *Protagonisti socialne geografije: začetki* na primeru geografske ekskurzije po Kamniško-bistriški ravnini (Gosar 2021). Teorija kaosa je zato zagotovo izziv za geografijo, meni Klemenčič (Klemenčič 1992).

2.2 Prepoznavna slovenska socialna geografija

Osemdeseta in sosledna leta preteklega stoletja so bila za socialnogeografsko misel v Sloveniji izrazito uspešna. Geografski vestnik in osebni arhiv avtorja omogočata vpogled (preglednica 1) v bogato mednarodno vpetost slovenskih geografov med letoma 1970 in 2000. Socialnogeografska teorija (manj metodologija) je bila sicer še vedno deležna kritik, a pohval je bilo neprimerno več. Interese stroke, tudi fizične geografije, da v svoj raziskovalni aparat vključi tudi metode slednje (posveti v Celju, na Bledu, v Postojni), pa tudi interes druge strokovne javnosti, predvsem planerske, turistične in regionalno-razvojnne (posveti v Ljubljani (slika 4), Trstu in Mariboru), so pretehtale v to smer. Tradicionalna strokovna srečanja slovenskih geografov v okviru delovanja Jugoslavije znotraj komisij SEV (sodelovanje vzhodnoevropskih držav) – s Poljaki (J. S. Kostrowicki, 1918–2002), Madžari (G. Enyedi, 1930–2012) in geografi Češkoslovaške (A. Vaishar), so zlagoma zamirala, a so se po osamosvojitvi Slovenije okrepila z drugimi središči. Osrednje državne geografske institucije je nadomestilo sodelovanje z manjšimi, periferno lociranimi geografskimi ustanovami. Kolege iz Opol na Poljskem, Pecs-uja na Madžarskem, Brna in Olomouca na Češkem ter Oradeje v Romuniji so zanimali predvsem izsledki socialnogeografskih študij podeželja, obmejnega prostora in manjšin v Sloveniji. Medinštitutsko izmenjavo učiteljev/raziskovalcev in obiske študentskih ekskurzij na nemških visokošolskih ustanovah so podprli nemški raziskovalni skladi. Potovanja, predavanja in bivanja v Nemčiji so omogočala strokovna združenja – na primer *Südosteuropa Gesellschaft* (Društvo za proučevanje jugovzhodne Evrope) in štipendijski skladi *Deutscher akademischer Austauschdienst* (Nemška služba za akademsko izmenjavo) in *Die Humboldt Stiftung* (Sklad Aleksandra von Humbolta). Nemški navezi finančne podpore so se pridružile še ameriška *Fulbrightova fundacija* in *British Council* (Velika Britanija) ter novozelandska *Erskinova fundacija* (Gosar 2019). Kandidature za predavateljske/raziskovalne štipendije so vlagali večinoma sodelavci Inštituta za geografijo. Metodološke smernice, ne le Münchenske socialnogeografske šole, tudi regionalno-planerske Akademije za prostorsko načrtovanje iz Hannovera, so bile med slovenskimi in jugoslovanskimi geografi deležne vedno večjega zanimanja. Obiski jugoslovanskih kolegov v Ljubljani so bili pretežno bolj informativne in vljudnostne narave, vabljeni kolegi iz tujine pa so praviloma predavali študentom in se seznanjali s tekočimi raziskavami inštituta. Če sta Inštitut za geografijo in Oddelek za geografijo v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja registrirala le sedem predavateljev iz tujine, jih je bilo v osemdesetih že 17 in desetletje pozneje, navkljub negotovim razmeram kar 20. O tem, da je bila ljubljanska socialnogeografska šola cenjena, priča dejstvo, da je Inštitut za geografijo zaprosilo za organizacijsko in vsebinsko pomoč pri izvedbi ekskurzij večje število visokošolskih skupin iz tujine. Izpostaviti velja dve tritedenski ekskurziji (leta 1973 in 1974) ameriških študentov, ki jih je vodil profesor **Thomas Poulsen** (1931–2014) iz Portlanda v Oregonu. Podobno poglobljena študijska potovanja so v Sloveniji/Jugoslaviji izvedli tudi visokošolski učitelji iz Anglije, Švice, Švedske, Nizozemske in Nemčije (preglednica 1). V desetletju pred in po prelomu stoletja so nekateri slovenski geografi s socialnogeografskimi (Borut Belec,

Preglednica 1: Mednarodna vpetost Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani v obdobju 1970–2000 (vir: Geografski vestnik in osebni arhiv avtorja).

vsebina	1970–1979	1980–1989	1990–1999
Mednarodne konference v Sloveniji (okrajšave vsebin/naslovov)	1. Regionalni razvoj, 2. Življenjsko okolje.	1. Ruralni sistemi in gorska območja, 2. Človekov poseg v krasu.	1. Geografija in narodnosti, 2. Bodočnost mest, 3. Politična geografija v 21. stoletju.
Simpoziji z mednarodno udeležbo v Sloveniji (okrajšave vsebin/naslovov)	1. Problemi obmejnih območij, 2. Prostorsko načrtovanje turizma.	1. Agrarno-geografski simpozij, 2. Človek in okolje.	1. Obmejnost in regionalni razvoj, 2. Sonaravní razvoj v slovenskih Alpah in sosedstvu.
Mednarodni dvo- in večstranski posveti in konference (SI = Slovenija, I = Italija, P = Poljska, YU = Jugoslavija, D = Nemčija, ČS = Češko-slovaška, F = Francija, H = Madžarska, CH = Švica, GB = Združeno kraljestvo)	Videm (I – SI), Ljubljana (I – SI), Pordenone (I – SI), Ohrid (P – YU), Ljubljana (D – YU), Maribor (ČS – SI), Trst (I – SI), Krakov (P – SI (SEV)).	Suwalky/Varšava (P – YU (SEV)), Bayreuth (D – YU), Maribor (P – SI), Koprivnica (P – YU), Ljubljana (A – SI), Celovec (A – SI)	Bayreuth (D – SI), Frankfurt (D – SI), Postojna (F – SI), Pecs (D – H – SI), Ribno/Bled (SI – CH), London (GB – SI), Ljubljana (D – H – A – SI), Bovec/Kranjska Gora/Trbiz/Podklošter (I – A – SI).
Slovenska udeležba na posvetih v tujini (število konferenc/simpozijev)	Evropa: 20, Severna Amerika: 1.	Evropa: 16, Severna Amerika: 3, Azija: 2, Avstralija/Nova Zelandija: 2. Afrika 1.	Evropa: 40, Severna Amerika: 6, Azija: 2, Afrika 1.
Predavanja/raziskovanja kolegov/gostov iz tujine	Evropa: 4, Severna Amerika: 2, Azija: 1.	Evropa: 10, Severna Amerika: 6, Avstralija/Nova Zelandija: 1.	Evropa: 8, Severna Amerika: 12.
Daljša predavateljska/raziskovalna gostovanja v tujini	Leuven, Belgija; Lund, Švedska; Varšava/Krakov, Poljska; Hannover, Nemčija; München, Nemčija; Gradec, Avstrija.	Praga, Češkoslovaška; Portland, Oregon; Bern, Švica; London, Združeno kraljestvo.	Passau/ Regensburg, Nemčija; St. Paul, Minnesota; Bayreuth, Nemčija; Christchurch, Nova Zelandija; Springfield, Missouri (ZDA); Portland, Oregon (ZDA).
Ekskurzije in terenska dela geografov iz tujih univerz in šol	Avstrija 3, Italija 1, Madžarska 1, Nemčija 3, Francija 1, Velika Britanija 1, ZDA: 2.	Avstrija 2, Madžarska 1, Nemčija 2, Švica 1, Poljska 1, Češkoslovaška 1.	Avstrija 1, Nemčija 1, Velika Britanija 1, Nizozemska 1, ZDA 1.
Ekskurzije in terenska dela slovenskih geografov v tujini (zunaj zamejskih pokrajin)	Avstrija 2, Italija 1, Nemčija 2, Nizozemska 1, Češkoslovaška 1.	Avstrija 2, Nemčija 2.	Francija 4, Severna Amerika 4, Avstrija 2, Nemčija 1.

Stanko Pelc, Anton Gosar) ali krasoslovnim referencami (Ivan Gams, Andrej Kranjc) vodili delovne skupine oziroma strokovne komisije Mednarodne geografske zveze (IGU). Za poglobljeno sodelovanje s tujimi akademskimi sredinami so bili nekateri socialni geografi deležni tudi mednarodnega priznanja akademskih partnerjev: Vladimir Klemenčič v Avstriji, Nemčiji in Italiji, Mirko Pak na Madžarskem in Hrvaškem ter Anton Gosar v Bosni in Hercegovini, Avstriji in Nemčiji. Za mednarodni angažma na področju geografskih znanosti sta bila Vladimir Klemenčič in Anton Gosar imenovana za *Ambasadorja Republike Slovenije v znanosti* (Kladnik 2019).

Slovenska socialna geografija se je utrdila v sozvočju z nemško, kasneje pa se je oblikovala na svojstven, inovativen način. Vzporedno z obravnavo razmer na podeželju, je začela pozornost posvečati obmejnim in z etničnimi manjšinami poseljenemu prostoru. Preko socialnogeografskih kazalnikov je sklepala o dejavnikih, ki so oblikovali in ki še opredeljujejo periferne, marginalne regije. Značilno je bilo, da je začela poleg osnovnih, z empirijo podkrepjenih parametrov socialne geografije, v raziskave postopoma vključevati tudi obravnavo elementov, ki so bili dotlej domena politične geografije (Bufon 1997; Zupančič 2006). V mednarodni, predvsem srednjeevropski geografiji se je začel zanjo uporabljati naziv »slovenska šola socialne geografije« (Zupančič 2017, 41; 2019, 194). Ta je v 21. stoletju prerasla lastne okvire in se, ob intenzivnejšem vplivu severnoevropskih, francoskih in ameriških vzorov ter uporabi sodobne tehnologije, razpršila na različna vsebinska področja. Generacija geografov, ki je podedovala stanje poprejšnjih generacij, je redkeje posegala v »drobovje« geografske misli ter se je bolj posvečala predstavitvi in/ali promociji inovativnih metod in teorij, ki jih je čas zanesel tudi v geografsko znanost. V izbor teh razprav, ki se dotikajo tudi vsebin socialne geografije, sodijo nedvomno prispevki Erika Logarja (2020) o opredeljevanju socialnega kapitala v geografiji, Lucije Lapuh (2017) o konceptu prožnosti, Daneta Podmenika in Maksa Bembiča (2015) o participativnem akcijskem raziskovanju v družbeni geografiji, Katarine Polajnar Horvat in Aleša Smrekarja (2015) o veljavnosti osebnega in spletnega anketiranja, Špele Guštin in Irme Potočnik Slavič (2015) o prepoznavanju konfliktov na podeželju, Ksenije Perkovič (2013) o ključnih procesih v kulturni geografiji, Katarine Polajnar Horvat (2012) o modelu razvoja okoljske ozaveščenosti, Stanka Pelca (2012) o geografski marginalnosti, Naje Marot (2011) o uporabi metode fokusnih skupin v prostorskem načrtovanju, Mimi Urbanc, Draga Perka in Francija Petka (2008) o delfi metodi, Mimi Urbanc (2008) o rabi utemeljevalne teorije v programu ATLAS.ti, Marjana Ravbarja (2007) o geografiji človeških virov in pomenu ustvarjalnih socialnih skupin za regionalni razvoj, Jerneja Mlekuža (2004) o »drugačni« družbeni geografiji, Mateja Vranješa (2002) o »družbeni produkciji« prostora, Petra Jordana (2002) o nacionalni in regionalni identiteti, Milana Bufona (2001) o geografiji obmejnosti in oblikah čezmejne povezanosti ter vidikih teritorialnosti v kulturni geografiji, Marka Krevsa (1998) o vlogi izbire prostorskih enot pomembnih za geografske statistične analize, Metke Špes (1997) o družbenogeografskih vidikih proučevanja okoljskih problemov, Dejana Rebernika (1996) o faktorski analizi pri proučevanju socialne diferenciacije mestnega prostora ter Vlada Drozga (1991) o »Gestalt teoriji« v geografiji. Čeprav je mogoče, da je avtor tega zapisa, pri pregledu člankov objavljenih v Geografskem vestniku med letoma 1991 in 2020, prezrl kakšno poglobljeno razmišljanje o teoriji in metodologiji stroke, lahko (tudi) na podlagi omenjenih prispevkov sklepamo, da so se na prehodu v novo stoletje mladi kolegi kritičnim razmišljanjem »o (ne)ustreznosti proučevanja kulturne/družbene/socialne geografije« izogibali. Zdi se, da so s slovesom druge in deloma tretje generacije slovenskih geografov zamrla kritiška razmišljanja o socialni geografiji in teoriji geografije nasploh.

Pri obravnavi zvrsti prispevkov slovenskih geografov v tujih periodikah je uvodoma treba omeniti, da razpoložljivi viri (na primer Dolgan-Petrič 1994 in Turk 1999) opredeljujejo objavljene vsebine člankov (le) na podlagi treh klasičnih kriterijev: fizična geografija, družbena geografija in regionalna geografija. Socialna geografija se kot veja stroke posebej ne omenja, »skriva« se v navedbi »družbena geografija«. Vsebinsko je le-ta v zadnjih treh desetletjih 20. stoletja pri objavah v tujini z 212 objavami izstopala (65%), a sta bili tudi fizična in regionalna geografija tudi dokaj uspešni v objavljanju v tujih jezikih in prisotnosti v inozemskih periodikah (112 objav). Glede na v uvodu omenjene povezave z nem-

ško govorečim prostorom ter posledičnimi spremembami v obravnavi in proučevanju pokrajine, se zdi povsem logično, da je največ objav ugledalo luč sveta na nemških in avstrijskih tleh, kjer sta bili v zadnjih treh desetletjih 20. stoletja objavljeni dve petini vseh prispevkov. Izjemen porast objav so v zadnji dekadi zabeležile objave v ZDA. Zlagoma je izostalo objavljanje v Sovjetski zvezi/Rusiji in vzhodnoevropskih državah, z izjemo Češkoslovaške/Češke in Slovaške. V tem obdobju srečujemo geografske prispevke slovenskih avtorjev v 28 državah – pri čemer je v devetih evropskih državah in ZDA zastopanih kar 88 % vseh objav (preglednica 2). Največ prispevkov je najti v periodičnih zvezkih *Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie* (Münchenske študije o socialni in ekonomski geografiji). Po osamosvojitvi se je, po zaslugi prijateljskih vezi z uredniki, objavljanje razpršilo in jezikovno diferenciralo. V reviji *Mitteilungen der österreichischen geographischen Gesellschaft* (Sporočila avstrijskega geografskega društva) so bili pogosteje objavljeni članki slovenskih avtorjev, ugledna strokovna revija *Geojournal* (založba Kluwer, pozneje Springer: Wolfgang Tietze, urednik), ki izhaja v angleščini, je tri številke posvetila izključno Sloveniji. V *Geographici Jugoslavici* (1978–1990) in *Geographici Slovenici* (1971–2002) so imeli avtorji iz območja nekdanje Jugoslavije priložnost objavljati prispevke v tujih jezikih (praviloma v angleščini).

V nadaljevanju predstavljamo (le) nemško govoreča akademska središča, ki so nadaljevala, utrjevala in sooblikovala slovensko socialnogeografsko misel tudi na prehodu v novo stoletje/tisočletje. Že s površnim pregledom objav v strokovni literaturi lahko ugotovimo, da so se v zadnji dekadi 20. stoletja spremenila središča interesa po sodelovanju s Slovenijo. Zamenjale so se tudi osebnosti, s katerimi so slovenski socialni geografi poprej sodelovali. Trije dejavniki so bili pri tem merodajni: (1) upokojitvev eminentne geografije, (2) interes manjših, vsebinsko sorodnih inštitutov oziroma univerz po sodelovanju in (3) spremenjen geopolitični položaj Slovenije. Strokovni stiki z Univerzo v Münchnu so zlagoma popolnoma zamrli, okrepilo pa se je sodelovanje z univerzama v Augsburgu, kjer je profesorsko mesto zasedel Ruppertov najljubši »učenec« **Franz Schaffer** (1937–2020), in v Bayreuthu, kjer je stolico prevzel drugi Ruppertov učenec **Jörg Maier**, ki je v manj kot letu dni po osamosvojitvi Slovenije že organiziral posvet *Slowenien auf dem Weg in die Marktwirtschaft* (Slovenija na poti v tržno ekonomijo) ter nanj povabil večino ljubljanskih in mariborskih družbenih geografov (Maier in Belec 1992). Interes bayreuthskega kolega se je usmeril v proučevanje prostorskega razvoja slovenskih občin – na primer Domžal (Maier in sodelavci 1994), v analizo družbeno-ekonomskih razmer v podeželskih

Preglednica 2: Objave slovenskih geografov v tuji strokovni periodiki/monografijah, v obdobju 1970–2000.

država	1970–1979 (absolutno)	1970–1979 (%)	1980–1989 (absolutno)	1980–1989 (%)	1990–1999 (absolutno)	1990–1999 (%)	skupaj (absolutno)	skupaj (%)
Nemčija	20	20	28	28	51	52	99	31
Avstrija	7	21	6	19	21	62	34	11
Italija	13	39	7	21	13	39	33	10
Češka/Slovaška	6	19	9	28	17	53	32	10
Madžarska	12	57	2	10	7	33	21	6
Poljska	5	24	1	5	15	71	21	6
ZDA	1	7	4	29	9	64	14	4
Francija	4	36	3	27	4	36	11	4
Sovjetska zveza/Rusija	8	80	2	20	–	–	10	3
Švica	3	33	2	22	4	4	9	3
10 izstopajočih	79	28	64	23	141	50	284	88
vse objave	91	28	76	23	157	48	324	100

naseljih s podjetji v mednarodnem solastništvu (*joint venture* – na primer v Turnišču in Ribnici) in v interesu po meddržavnem regionalnem sodelovanju (Ljubljana/Maribor-Gradec-Pecs). Pobudo pri tem sodelovanju so od ljubljanskih prevzeli mariborski kolegi. Maierjev širši interes po proučevanju Slovenije in Jugovzhodne Evrope je nadaljevala **Gaby Troeger-Weiß**, njegova nekdanja asistentka, sedaj profesorica na Tehniški univerzi Kaiserslautern. Socialni geografi na Univerzi na Primorskem so med letoma 2008 in 2012 tesno sodelovali z njo pri evropskem projektu ViTo – *Integrated Urban Development of Vital Historic Towns as Regional Centres in South East Europe* (Celosten urbani razvoj v življenja polnih zgodovinskih mestih kot regionalnih središčih v Jugovzhodni Evropi). Proučevana enota v Sloveniji je bilo mesto Ptuj, katerega socialnogeografski odtis so primorski geografi primerjali z vsebinsko sorodnimi kraji v Grčiji, Italiji, Avstriji, Romuniji, na Madžarskem, v Moldaviji in na Slovaškem (Troeger-Weiß 2012). Maierjevemu podobno soočanje nemške in slovenske socialne geografije je v Frankfurtu na Maini organiziral tudi **Klaus Wolf** (1938–2014) (Wolf in Tharun 1997; Wolf 2003). Kasneje se je vzpostavila povezava z visokošolskim središčem v Chemnitzu (poprej Karl-Marx-Stadt) in **Petrom Jurczekom** (1949–2010), bivšim asistentom Wolfa, ki je bil tja, na mesto univerzitetnega profesorja, delegiran/ime-novan po združitvi Nemčije leta 1989. Zaradi bližine nemško-češke meje so ga zanimale izkušnje slovenske socialne geografije, ki jih je imela s proučevanjem obmejnega prostora (Neuss, Jurczek in Hilz 2002; Neuss 2015). Wolfa je na profesorskem položaju v Frankfurtu nasledil **Volker Albrecht**, ki ga je Slovenija privlačila še bolj kot njegovega predhodnika. Že kmalu po nastopu vodenja Inštituta za humano geografijo se je povezal s slovenskimi geografi, ki so prispevali gradivo za monografijo *Slowenien. Transformation und kleinräumige Vielfalt* (Slovenija. Preobrazba in prostorska raznolikost) (Albrecht in Drozg 2008). Hkrati so interes nemških geografov pritegnila tudi zgodnja dela, ki sta jih spodbudila Ruppert in Klemenčič. Tako je delo Metoda Vojvode (1937–2021) *Almgeographische Studien in den slowenischen Alpen* (Geografske študije o planinah v slovenskih Alpah) (Vojvoda 1969) pritegnilo pozornost sodobnega poznavalca alpskega podeželja in profesorja na univerzi v Erlangenu **Wernerja Bätzinga**,

OSEBNI ARHIV ANTONA GOSARJA

Slika 5: Vladimir Klemenčič (spredaj levo), vneti zagovornik socialnogeografske teorije in metodologije in avtor pričujočega zapisa na ekskurziji po avstrijski Koroški 7. aprila 1979; levo zgodovinar Ignacij Voje.

učenca bernskega geografa Paula Messerlija. V knjigi *Die Alpen. Geschichte in Zukunft einer europäischen Kulturlandschaft* (Alpe. Zgodovina in bodočnost evropske kulturne pokrajine) povzema in citira Vojvodo ter druge slovenske geografe, ki so se v preteklem stoletju ukvarjali z regionalizacijo in tipizacijo alpskega sveta (Bätzing 2003).

V okrilju socialistične Jugoslavije z avstrijskimi visokoškolskimi središči nismo tesneje sodelovali. Sodelovanje se je pogosto omejilo le na »servis« pri visokoškolskih in društvenih ekskurzijah. Z osamosvojitvijo Slovenije je zanimanje za dela slovenskih socialnih geografov v Avstriji porastlo. To velja predvsem za univerzitetna središča v avstrijskih deželnih prestolnicah – predvsem v Gradcu (**Friedrich Zimmermann**), Innsbrucku (**Klaus Frantz**, **Ernst Steinecke**) in Celovcu (**Martin Seger**; slika 1), **Bruno Backe**). Obenem so vznikli tesni stiki z avstrijsko akademijo znanosti, manj pa z dunajsko univerzo. Omenjeno sodelovanje je bilo izjemno močno ob pripravi tematskih zemljevidov oziroma atlasa Jugovzhodne Evrope (**Peter Jordan**) in pri proučevanju turističnih tokov (**Felix Yül**, **Albert Hofmayer**) (Jordan 2002; 2017). Podobno kot v primeru poprej navedene nemške izkušnje se je sodelovanje krepilo z oblikovanjem »mini« projektov in izvajanjem posvetov v omejeni sestavi nastopajočih. Raziskave obmejnega prostora ob Tromeji Avstrije, Italije in Slovenije so bile deležne interesa organizacijskega odbora, ki je pripravljaval kandidature treh dežel/držav za Zimske olimpijske igre leta 2006 (*»Klagenfurt*

Preglednica 3: Nekateri tuji kolegi, zaslužni za mednarodno odmevnost slovenske družbene geografije, vključno socialne geografije, v obdobju 1970–2020 (osebni arhiv avtorja).

država (po abecedi) kraj delovanja ter ime in priimek učitelja/raziskovalca

Avstrija	Celovec: Bruno Backe, Andreas Moritsch, Martin Seger; Gradec: Friedrich Zimmermann; Innsbruck: Klaus Frantz, Ernst Steinecke; Dunaj: Albert Hofmayer, Peter Jordan, Felix Yül
Češka/Slovaška	Bratislava: Peter Mariot; Brno: Antonín Vaishar; Olomouc/Brno: Pavel Ptaček
Finska	Oulu: Anssi Paasi
Francija	Pariz: Andre-Louis Sanguin
Italija	Trst: Igor Jelen, Giorgio Valussi, Maria-Paola Pagnini; Videm: Giovanna Meneghel; Milano: Elena del'Agnesse; Rim: Maria-Paola Pagnini
Kanada	Montreal: Warwick Armstrong; Vancouver: Alison Gill
Madžarska	Budimpešta: Gyorgy Enyedi; Pecs: Norbert Pap
Nemčija	Augsburg: Franz Schaffer; Bayreuth: Jörg Maier; Chemnitz: Peter Jurczek; Erlangen: Werner Bätzing; Frankfurt/Main: Volker Albrecht, Klaus Wolf; Freiburg: Hartwig Haubrich; Helmstedt: Wolfgang Tietze; Kaiserslautern: Gaby Tröger-Weiß; München: Karl Ruppert, Reinhard Paesler
Nova Zelandija	Christchurch/Wellington: Douglas Pearce
Poljska	Katowice: Kristian Hefner; Opole: Marek Koper; Varšava: Jerzy Kostrowicki
Rusija	Moskva: Vladimir Kolosov
Švica	Bern: Paul Messerli; Fribourg: Walter Leimgruber
Velika Britanija	Aberdeen: John Loder; Belfast: Colin Thomas; London: Frank Carter
Združene države Amerike	Amhurst: Toby M. Applegate; Austin: George Hoffman; Boulder: Nick Helburn; Columbia: Julian Minghi; Denver: Rudi Hartman; Eugene: Alexander Murphy; Huntsville: Velvet Nelson; Knoxville: Lydia Mihelič-Pulsipher; Lexington: Stan Brunn; Norman: Darren Purcell; Northridge: Darrick Danta; Portland: Tom Poulsen; San Diego: Stuart C. Aitken; Seattle: Joseph Velikonja; Springfield: Milton Rafferty

2006« oziroma »*Senza Confini*«). Iz predlogov, ki so jih na sestankih v Trbižu, Podkloštru, Kranjski Gori in Bovcu oblikovali že omenjeni avstrijski in slovenski socialni geografi, poleg njih pa še italijanski kolegi **Giorgio Vallussi** (1930–1990), **Giovanna Meneghel** in **Maria Paola Pagnini**, so se v dvajsetih letih nekateri tudi udejanjili – na primer Nordijski center v Planici (Moritsch in sodelavci 1998; Pagnini 2005). Vsakoletna poletna kulturno-jezikovna šola v Bovcu (»*Spoznaj svojo sosedo*«) v organizaciji univerz Slovenije, severne Italije in južne Avstrije, je sprožila tudi idejo o oblikovanju skupnega geografskega in/ali zgodovinskega učbenika za območje Zgornjega Jadrana. Okrnjeno idejo je na prelomu stoletja pohitel udejanjiti koroški Slovenec **Andreas Moritsch** (1936–2001), zgodovinar na Alpsko-jadranski univerzi v Celovcu (Moritsch in Krahwinkler 2001). Zgodnje Klemenčičeve, Jeršičeve ter kasnejše Bufonove raziskave in objave o socialnogeografskih procesih v obmejnem prostoru Slovenije/Jugoslavije, Italije in Avstrije pa so bile izziv tudi za **Ernsta Steineckeja** iz Univerze v Innsbrucku. Zanimale so ga razmere ob italijansko-slovenski meji, še posebej v Kanalski dolini. V teku je evropska raziskava namenjena tem vsebinam (Steinecke 2021); obsežnejša, avstrijska je bila dokončana že leta poprej (Steinecke 2007) (preglednica 3).

3 Sklep

Socialna geografija je bila dolgo omalovaževana kot »neka metoda«, a se je pol stoletja po uveljavitvi v ZDA in desetletje ali dve za tem, ko je kot paradigma zasedla položaj v Nemčiji in zahodni/severni Evropi, od šestdesetih let prejšnjega stoletja dalje kot teorija in metodologija v geografski znanosti začela uveljavljati tudi v Sloveniji/Jugoslaviji. Zahvaljujoč protagonistom socialne geografije (danes bi rekli »influençarjem«) – predvsem Američanu Carlu Ortwinu Sauerju (posredno), Nemcu Karlu Ruppertu in Slovencu Vladimirju Klemenčiču (in sledilcem) – je imel avtor tega prispevka priliko spoznavati rast in razvoj socialnogeografske misli od blizu. Prispevek teh protagonistov socialne geografije k znanosti in stroki je nedvomno širše spoznanje in potrditev, da *noosfero* obvladujejo ljudje (kulture), socialne skupine in delujoča družbena skupnost. Zemljani izrabljamo planetarne vire in v slojih zapuščamo sledi lastne »civilizacije« ter hkrati postopoma preoblikujemo planet. Morda v našo pogubo. Prostor je postal globalni socialni konstrukt (Drož 2020; po Massey).

Avtorju tega zapisa se različni raziskovalni pristopi v geografiji nikoli niso zdeli vsebinsko sporni oziroma nasprotujoči. Živim v prepričanju, da so vedno vodili k nekemu cilju oziroma rešitvi. Naj navedem dva različno zastavljena projekta, za katera se zdi, da sta oba odgovorila na vprašanja skupnosti, ki smo ji geografi z raziskavo želeli nakazati pot k rešitvi problema:

(a) Kot študent sem sodeloval v raziskavi območja Krajne vasi na Krasu. Raziskava je upoštevala dotedanje objave in meritve, preverjala pa je tudi nekatere prostorske dejavnike na terenu. Ugotovitve so avtorji sintetizirali in objavili v Geografskem zborniku, potrdil pa jih je Razred za prirodoslovne in medicinske vede Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Vrstni red in obseg poglavij je sovpadal s takrat priporočenimi geografskimi izhodišči: geomorfološke razmere (5 strani), kras in podnebje (9 strani), prst in rastje (13 strani), agrarne in socialne razmere (7 strani), sklepi (3 strani) (Gams, Lovrenčak in Ingolič 1969). Glede na problematiko regije se zdi, da je bilo glede na obseg, vsebino in značilnosti regije umestno izpostaviti podnebje, prst in rastje (59 %) (Jeršič 1970). Nekajdnevno zbiranje in analiziranje prsti vrtač je bilo naporno in poučno obenem. Anketiranje prebivalcev in intervjuji z »odločujočimi osebami« so izostali. Nadejam pa se, da so naše na terenu zbrane ugotovitve politiki in gospodarstveniki upoštevali pri načrtovanju gospodarjenja z zemljišči ter v razvoju območja/regije. Stranski, kolateralni učinek terenskega dela je bila »najdba« 27 prisesanih klopov (takrat so bili manj nevarni kot danes). Terensko delo se je v naslednjih dneh prevesilo v drugo strokovno smer. Študentje smo na jugoslovanskih mejnih prehodih šteli avtomobile in potnike ter jih spraševali po motivih za prehod državne meje (Jeršič 1970).

(b) Kot asistent sem 16 let kasneje (so)usmerjal terensko delo na Koroškem, za katerega je Inštitut za geografijo prejel zaprosilo Železarne Ravne. Tokrat je bil zeleni cilj raziskave znan. Železarna je

želela ugotoviti (po vzoru iz Švedske) ali obstajajo možnosti, da bi se lahko del metalurške proizvodnje prenesel na oddaljenejše kmetije, od koder so mlajši člani gospodinjstev dnevno migrirali v tovarno. Danes bi tej nameri rekli »spodbujanje s.p.-jev«. Težišče kasnejše objave je v poglavjih sledilo utečeni socialnogeografski metodologiji. Opozorjeno je bilo na večstoletno industrializacijo Koroške regije (10 strani), opredeljeni so bili prostorski dejavniki za lokacijo proizvodnih celic (28 strani), analizirana je bila dnevna migracija v občini (12 strani), izpostavljena je bila socialnogeografska problematika samotnih kmetij (6 strani), obravnavana je bila organizacija družbene infrastrukture (6 strani), proučene so bile naravne in tehnično-ekonomske osnove za male hidroelektrarne (17 strani), opozorjeno je bilo na problematičnost sožitja turizma in metalurške dejavnosti na kmetijah (4 strani), opredeljena je bila značilnost gozdnega rastja v KS Črna (3 strani) (Pak 1986). Z izjemo obravnave vodne energije in pomena gozda za kmečka gospodinjstva, to je 23 % obsega vsebin, so se poglavja osredotočala izključno na človeške vire. V zborniku ne najdemo razprave o geomorfologiji, podnebju, prsti, agrarnih razmerah ... Celo prvo poglavje z naslovom »prostorski dejavniki ...« preverja le-te izključno z demografsko statistiko in skozi oči anketiranih prebivalcev. Sklepam pa, da sta državna politika in tržna ekonomija, nekaj desetletij kasneje, sledila ugotovitvam študentov Oddelka za geografijo in znanstvenim sodelavcem Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani ter na območju KS Črna na Koroškem uspela v podporo ravenski železarni organizirati mrežo podeželskih metalurških obratov.

Na podlagi objav v Geografskem vestniku in v nekaterih drugih strokovnih publikacijah lahko sklepamo, da se je povečal delež aplikativnih raziskav, ki z uporabo socialnogeografskih metod in sodobnih, tehnično dovršenih programov odgovarjajo na aktualna vprašanja slovenskega podežlja in urbanih okolij (glej poglavje 2.2). Utrdilo se je spoznanje, da prostor – skladno z interesi družbene skupnosti, ob upoštevanju tržne ekonomije in demokratične, na vladavini prava temelječi ureditvi – v še večji meri kot v preteklem stoletju, sooblikuje človek. V tem prispevku navedeni protagonisti socialnogeografske misli so bili zgodnji znanilci antropocena. Za uspeh slovenskih predstavnikov/zagovornikov socialnogeografske teorije in metodologije oziroma »protagonistov socialne geografije« lahko štejemo:

- 1) *prenos inovativnega, svežega znanja v ožjo strokovno in širšo družbeno ter načrtovalsko prakso* (na primer z opredelitvijo demografsko ogroženih in/ali okoljsko degradiranih območij kot posledico migracij, deagrarizacije, industrializacije in urbanizacije);
- 2) *opozarjanje na specifično obmejnih in z manjšinami poseljenih območij* (na primer z zaposlovanjem v tujini in/ali pretočnostjo blaga in storitev);
- 3) *izpostavljanje sodobnih družbenih trendov, ki spreminjajo vsebino in podobo kulturne (po)krajine* (na primer z gradnjo sekundarnih počitniških bivališč in v sodobni družbi stopnjevanim pomenom turizma in rekreacije);
- 4) *nenehno povezovanje in preverjanje lastnih dosežkov z mednarodno strokovno javnostjo je botrovalo nazivu »slovenska šola socialne geografije«* (na primer z vzpostavitvijo tesnih vezi z nemškimi in ameriškimi somišljeniki in njihovimi deli – kasneje tudi z vzhodnoevropskimi – ter seznanjanje le-teh z dosežki slovenske geografije).

4 Viri in literatura

- Albrecht V., Drozg, V. (ur.) 2008: Slowenien. Transformationen und kleinräumige Vielfalt. Frankfurt am Main.
- Bätzing, W. 2003: Die Alpen. Geschichte und Zukunft einer europäischen Kulturlandschaft. München.
- Bufon, M. 1997: Prostorski aspekti manjšinske problematike v luči socialnogeografskega in politično-geografskega proučevanja. Dela 12. DOI: <https://doi.org/10.4312/dela.12.143-161>
- Bufon, M. 2001: Geografija obmejnosti, čezmejne regije in oblike čezmejne povezanosti. Geografski vestnik 73-1.

- Crkvenčič, I. 1977: Socialno-geografski aspekti transformacije naših agrarnih področja. *Geografski vestnik* 49.
- Dolgan-Petrič, M. (ur.) 1994: Vloga slovenske geografije v mednarodni promociji Slovenije: bibliografija v tujini objavljenih del slovenskih geografov: 1989–1994. Ljubljana.
- Drožg, V. 1991: Gestalt teorija in geografsko proučevanje. *Geografski vestnik* 63.
- Drožg, V. 2020: Vpogled v socialno geografijo. Maribor.
- Fridl, J., Kladnik, D., Orožen Adamič, M., Perko, D. (ur.) 1998: *Geografski atlas Slovenije*. Ljubljana.
- Gams, I. 1970: Univerzalna ali nacionalna geografija. *Geografski vestnik* 42.
- Gams, I., Lovrenčak, F., Ingolič, B. 1971: Krajna vas. Študija o prirodnih pogojih in agrarnem izkoriščanju krasa. *Geografski zbornik* 52.
- Gams, I. 1983: Stanje in perspektive slovenske raziskovalne geografije. *Geografski vestnik* 55.
- Gams, I., Vrišer, I. (ur.) 1998: *Geografija Slovenije*, Ljubljana.
- Gosar, A. 2019: Slovenska (družbena) geografija v mednarodnem okolju ob zatonu 20. stoletja. *Razvoj geografije na Slovenskem: 100 let študija geografije na Univerzi v Ljubljani*. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.4312/9789610602385>
- Gosar, A. 2021: *Protagonisti socialne geografije: začetki*. *Geografski vestnik* 93-1. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV93105>
- Guštin, Š., Potočnik Slavič, I. 2015: Prepoznavanje in prostorska razmestitev konfliktov na podeželju. *Geografski vestnik* 87-1. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV87105>
- Ilešič, S. 1973: Za regionalno kompleksnost v geografski teoriji in praksi (Ob novi knjigi V. A. Anučina). *Geografski vestnik* 45.
- Ilešič, S. 1974: Načelna razglabljanja o geografiji v socialistični Evropi. *Geografski vestnik* 46.
- Ilešič, S. 1979: Misli o slovenski geografiji med Mariborom 1954 in Mariborom 1978. *Mariborsko Podravje: 11. zborovanja slovenskih geografov*. Maribor.
- Jeršič, M. 1970: Odprtost mej kot dejavnik v razvoju slovenskih obmejnih regij: 1. del, Analiza čezmejnih tokov s posebnim ozirom na slovenske obmejne regije. *Elaborat, Inštitut za geografijo Univerze*. Ljubljana.
- Jordan, P. 2002: National- und Regionalatlanten und nationale/regionale Identität. *Geografski vestnik* 74-2.
- Jordan, P. (ur.) 2017: 10 Years of EU Eastern Enlargement: The Geographical Balance of a Courageous Step. *ISR-Forschungsberichte* 42. Wien.
- Kladnik, D. 2019: *Razvoj slovenske geografije – obdobje po osamosvojitvi Slovenije*. *Retrospektive* 2, 2-3.
- Klemenčič, M. M. 1987: Sistemska teorija: pot k novi regionalni geografiji? Teorija in metodologija regionalne geografije. *Dela* 4. DOI: <https://doi.org/10.4312/dela.4.32-40>
- Klemenčič, M. M. 1992: Kaos in geografija. *Geografski vestnik* 64.
- Klemenčič, M. M. (ur.) 1997: *Socialnogeografski problemi: posvečeno 70. letnici prof. Vladimirja Klemenčiča*. *Dela* 12. DOI: <https://doi.org/10.4312/dela.12>
- Klemenčič, V. 1989: Med antropogeografijo in socialno geografijo na ljubljanski univerzi. *Dela* 6. DOI: <https://doi.org/10.4312/dela.6.22-29>
- Klemenčič, V. 1991: Tendence spreminjanja slovenskega podeželja. *Geografski vestnik* 63.
- Klemenčič, V. 2009a: O dilemah in dejanskem stanju slovenske geografije v času delovanja tretje generacije slovenskih geografov. *Geografski vestnik* 81-2.
- Klemenčič, V. 2009b: Družbena/socialna geografija na univerzi v Ljubljani v luči preteklega in sodobnega dogajanja v slovenski družbi. *Dela* 32. DOI: <https://doi.org/10.4312/dela.32.19-32>
- Kostrowicki, J. 1977: On the synthesis in modern geography. *Geografski vestnik* 49.
- Krevs, M. 1998: Vpliv izbora prostorske enote na rezultate geografskih statističnih analiz. *Geografski vestnik* 70.
- Krušič, M. (ur.) 1995: *Slovenija. Turistični vodnik*. Ljubljana.

- Lapuh, L. 2017: Teoretično in terminološko o konceptu prožnosti. *Geografski vestnik* 89-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV89203>
- Logar, E. 2020: Raznolikost opredeljevanja in preučevanja socialnega kapitala v geografiji in sorodnih znanstvenih vedah. *Geografski vestnik* 92-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV92205>
- Maier, J., Belec, B. (ur.) 1992: Slowenien auf dem Weg in die Marktwirtschaft. Arbeitsmaterialien zur Raumordnung und Raumplanung 108. Bayreuth.
- Maier, J., Pak, M., Gosar, A., Rus, A., Schübel, S., Weber, W. 1994: Kommunalwirtschaftliches Entwicklungskonzept für die Gemeinde Domžale/Slowenien: Ergebnisse eines gemeinsamen Gelände-Praktikums der Universitäten Bayreuth und Ljubljana in enger Kooperation mit der Wirtschaft. Arbeitsmaterialien zur Raumordnung und Raumplanung 140. Bayreuth.
- Marot, N. 2011: Uporaba metode fokusnih skupin v prostorskem načrtovanju. *Geografski vestnik* 83-1.
- Mlekuž, J. 2004: Življenjska pripoved migrantke Luise: prispevek za »drugačno« družbeno geografijo. *Geografski vestnik* 76-1.
- Moritsch, A., Zimmermann, F., Bufon, M., Gosar, A., Gradišar, B., Dolgan-Petrič, M. 1998: Innovatives Tourismus-Baustein-Konzept im Dreiländereck Italien, Slowenien, Österreich als Pilotprojekt für nachhaltige, grenzüberschreitende Tourismusentwicklung in peripheren Regionen. Klagenfurt.
- Moritsch, A., Krahwinkler, H. (ur.) 2001: Alpen-Adria. Zur Geschichte einer Region. Celovec.
- Neuss, B., Jurczek, P., Hilz, W. 2002: Zwischenbilanz der EU-Osterweiterung – Slowenien, Slowakei und Tschechien als Beispiele. Beiträge zu einem politik- und regional-wissenschaftlichen Symposium an der TU Chemnitz. Occasional papers 24. Tübingen.
- Neuss, B. 2015: Kroatien in der EU: Stand und Perspektiven. Chemnitzer Schriften zur europäischen und internationalen Politik 8. Chemnitz.
- Pagnini, M.-P. 2005: Borders 3: Mountains Without Borders. Working papers: International Scientific Conference 1. Trieste.
- Pak, M., Bervar, G. 1971: Geografski učinki socialne deformacije v nekaterih predelih slovenskih mest. *Geografski vestnik* 43.
- Pak, M. 1981: Nekaj misli o položaju v slovenski geografiji. *Geografski vestnik* 53.
- Pak, M. (ur.) 1986: Geografsko proučevanje uvajanja celične proizvodnje na Koroškem. Dela 2. DOI: <https://doi.org/10.4312/dela.2>
- Pelc, S. 2012: Geographical marginality as a research topic in Slovenian geography. *Geografski vestnik* 84-1.
- Perko, D., Orožen Adamič, M. (ur.) 1998: Slovenija – pokrajine in ljudje. Ljubljana.
- Perko, D., Zorn, M. 2016: Sedemdeset let raziskovanj na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU. *Geografski vestnik* 88-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV88207>
- Perkovič, K. 2013: Ključni pojmi in procesi v kulturni geografiji. *Geografski vestnik* 85-2.
- Plut, D. 1982: Usmeritev geografije v luči pozitivizma. *Geografski vestnik* 54.
- Plut, D. 1986: Geografija in humana ekologija. *Geografski vestnik* 58.
- Plut, D. 2010: Znanstveni in metodološki okoljski izzivi geografije 21. stoletja, *Geografski vestnik* 82-1.
- Podmenik, D., Bembič, M. 2015: Novi raziskovalni pristopi v družbeni geografiji: participativno akcijsko raziskovanje. *Geografski vestnik* 87-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV87207>
- Polajnar Horvat, K. 2012: Oblikovanje modela razvoja okoljske ozaveščenosti in okolju prijaznega vedenja. *Geografski vestnik* 84-2.
- Polajnar Horvat, K., Smrekar, A. 2015: Veljavnost osebnega in spletnega anketiranja v geografske raziskovanju. *Geografski vestnik* 87-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV87208>
- Radinja, D. 1977: O kompleksnosti v geografiji in izven nje. *Geografski vestnik* 69.
- Ravbar, M. 2007: Geografija človeških virov v Sloveniji – pomen ustvarjalnih socialnih skupin za regionalni razvoj. *Geografski vestnik* 79-2.
- Rebernik, D. 1996: Uporaba faktorске analize pri proučevanju socialne diferenciacije mestnega prostora. *Geografski vestnik* 68.

- Ruppert, K., Schaffer, F., Maier, J., Paesler, R. 1981: *Socijalna geografija*. Zagreb.
- Steinecke, E. 2007: Die Bedrohung der ethnolinguistischen Vielfalt im Kanaltal. Strategien zum Erhalt kleiner ethnischer Minderheiten in Mitteleuropa. *Medmrežje*: <https://www.uibk.ac.at/geographie/migration/kanaltal/> (1. 7. 2021).
- Steinecke, E. 2021: The demise of »Little Europe«. Assimilation and cultural landscape in North Eastern Italy. *Medmrežje*: https://www.uibk.ac.at/geographie/migration/little_europe/ (1. 7. 2021).
- Špes, M. 1997: Družbenogeografski vidik preučevanja okoljskih problemov. *Geografski vestnik* 69.
- Špes, M., Cigale, D., Lampič, B., Natek, K., Plut, D., Smrekar, A. 2002: Študija ranljivosti okolja. *Geographica Slovenica* 35, 1-2.
- Troeger-Weiß, G. 2012: INTERREG IV B-Projekt ViTo – Integrated Urban Development of Vital Historic Towns as Regional Centres in South East Europe. Technische Universität Kaiserslautern. *Medmrežje*: <https://regionalentwicklung-raumordnung.de/projekte/interreg-iv-b-projekt-vito-integrated-urban-development-of-vital-historic-towns-as-regional-centres-in-south-east-europe> (1. 7. 2021).
- Turk, J. (ur.) 1999: *Bibliografija Geografskega vestnika 1925–1998*. Ljubljana.
- Urbanc, M., Perko, D., Petek, F. 2008: Prihodnost Alp in delfi metoda. *Geografski vestnik* 80-2.
- Urbanc, M. 2008: Raba utemeljevalne teorije in programa Atlas.ti v geografiji. *Geografski vestnik* 80-1.
- Urbanc, M. 2017: (Ne)omejene možnosti geografije na projektnem trgu?! *Geografski vestnik* 89-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV89204>
- Vranješ, M. 2002: »Družbena produkcija prostora«: k epistemologiji prostora v geografiji in humanistiki. *Geografski vestnik* 74-2.
- Vrišer, I. 1982: Geografska veda v preteklosti, sedanjosti, prihodnosti (Zapis ob najnovejši knjigi Ju. G. Sauškina). *Geografski vestnik* 54.
- Vrišer, I. 1983: Geografija in sodobnost, *Geografski vestnik* 55.
- Vrišer, I. 1984: »Behavioural Geography«. *Geografski vestnik* 56.
- Vrišer, I. 1986: Geografija – humanistična veda. *Geografski vestnik* 58.
- Vrišer, I. 1990: Aplikacija geografije za družbene potrebe. *Geografski vestnik* 62.
- Vrišer, I. 2007: Geografske dileme. *Geografski vestnik* 79-1.
- Vojvoda, M. 1969: *Almgeographische Studien in den slowenischen Alpen*. Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie 5. Kalmünz, Regensburg.
- Wolf, K., Tharun, E. (ur.) 1997: *Einzelhandelsentwicklung und Zielorientierte Regionale Geographie*. Frankfurt am Main.
- Wolf, K. (ur.) 2003: Die Zukunft der Städte: Vorträge eines Kolloquiums in Frankfurt am Main am 22. und 23. Oktober 2002. *Rhein-Mainische Forschungen* 124. Frankfurt am Main.
- Zupančič, J. 2006: Terenski indikatorji kot raziskovalna metoda v socialni in politični geografiji. *Dela* 25. DOI: <https://doi.org/10.4312/dela.25.7-14>
- Zupančič, J. 2017: *Socialna geografija: človek, prostor in čas*. Ljubljana.
- Zupančič, J. 2019: Družbena geografija v Sloveniji: od konceptov do palete geografij. *Razvoj geografije na Slovenskem: 100 let študija geografije na Univerzi v Ljubljani*. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.4312/9789610602385>

5 Summary: The protagonists of social geography: the Slovenian spring

(translated by the author)

Slovenian geography as a scientific discipline has not been deprived in any period of its existence. Currently, 16 titles of geographical journals are published yearly (7) or occasionally (9). This article takes into account contents that were published in *Geografski vestnik* (since 1925) and in *Dela* (since 1985). Under the auspices of socialist Yugoslavia, geography as science has made decision-makers interested in new directions of research. As a consequence, the Institute of Geography of the University of

Ljubljana (1961–2002) was established. Following the Austro-German model socio-geographical theory and methodology gradually penetrated into the traditional context of geography (physical, human and regional). The credit for this change should be attributed to Vladimir Klemenčič and his professional colleagues Mirko Pak, Matjaž Jeršič and the younger generation of geographers. According to this theory social groups, within their seven basic forms of existence, consequently realise own cultural landscape. Socio-geographers neglect, to a certain extent, the given natural space and often abandon the dogma of a regional synthesis. Their efforts are directed to motives which have moved people to act as they did and to the consequence which changed the function and visual appearance of the cultural landscape. This view was opposed by several first and second generation of Slovenian geographers, like Svetozar Ilešič, Igor Vrišer, Darko Radinja, whose role models were often authors and works of geographers in the Soviet Union. The Anton Melik Geographical Institute (GIAM), within the Research Centre of the Slovenian Academy of Science and Arts (ZRC SAZU), has continued the classical tradition of Slovenian geography and managed in 1998 to publish the long-awaited *Geographical Atlas of Slovenia* and two comprehensive books on Slovenia – *Geography of Slovenia* and *Slovenia: The Landscape and People*.

The success of the proponents of socio-geographical theory and methodology is to be measured by their inclusion in the international professional discussion. The Institute of Geography of the University of Ljubljana, led by Vladimir Klemenčič, could be praised for his promotion of Slovenian works in human and social geography to the world. According to author's own sources, between 1970 and 2000, 13 socio-geographic conferences with international participation were held in Slovenia, 93 professional meetings abroad were attended and 16 institute's associates have held lectures and/or have conducted research at foreign universities for an extensive time. In addition, within the named time-frame 25 excursions of students and professional associations have visited Slovenia/Yugoslavia and were led by Slovenian colleagues, 44 lectures, performed by foreign colleagues, and partly organised by the institute, took place. According to records published by librarians of the profession, ahead of the new millennium Slovenian geographers have published 324 articles in foreign professional journals and monographs and have established friendship and long-time professional contacts with colleagues from 50 institutes and departments of geography in (mostly) Europe and America.

Based on works published in *Geografski vestnik*, we conclude that contemporary geographers of Slovenia use socio-geographical methods and technically sophisticated programs to answer current questions related to registered problems in the Slovenian countryside and urban environments. The Slovenian protagonists of social geography should be remembered by:

- 1) the transfer of innovative, fresh knowledge into professional and wider social and planning practices (for example by identifying demographically endangered and environmentally degraded areas being the result of migration, deagrarisation, industrialisation and urbanisation);
- 2) drawing attention to the specifics of border and minority areas (for example due the employment abroad and/or the cross-border flow of goods and services);
- 3) highlighting social trends that change the content and image of the cultural (landscape) (for example through the construction of secondary holiday homes and the increasing importance of tourism and recreation in the contemporary Slovenian society);
- 4) the constant connection and verification of one's own achievements with the international professional public has earned the title »*Slovenian school of social geography*« (for example by establishing close ties with like-minded people and their works in Europe and North America – and acquainting them with the achievements of Slovene geography).

The author draws attention to the possible oversight of important socio-geographical actors and their counterparts, their activities and publications and asks the reader for comments and corrections.

